

Отримано: 27 лютого 2020 р.

Прорецензовано: 02 березня 2020 р.

Прийнято до друку: 05 березня 2020 р.

e-mail: alex-g.88@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-16(44)-34-38

Гуцалюк О. М. Вивчення організаційно-економічних форм утворення корпоративних інтеграційних об'єднань. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острого : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 34–38.

УДК: 658.114.5.014.1

JEL-класифікація: O10 P13

Гуцалюк Олексій Миколайович,доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту
Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет»**ВИВЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФОРМ УТВОРЕННЯ
КОРПОРАТИВНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ**

У статті розглянуто питання участі вітчизняних корпорацій в процесах створення інтеграційних об'єднань, розширення та зміцнення коопераційних зв'язків у різних сферах підприємницької діяльності. Досліджено сутність корпоративних інтеграційних об'єднань. Упорядковано властивості різних форм інтеграційного співробітництва, розглянуто класифікаційну систему видів інтеграції та інтеграційних об'єднань, визначено особливості концернів як організаційно-економічної форми здійснення корпоративної інтеграції.

Ключові слова: інтеграційні об'єднання, інтеграція, стратегія розвитку, концерн, національна економіка.

Гуцалюк Алексей Николаевич,доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой менеджмента
Частное заведение высшего образования «Международный европейский университет»**ИЗУЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФОРМ ОБРАЗОВАНИЯ
КОРПОРАТИВНЫХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ**

В статье рассмотрены вопросы участия отечественных корпораций в процессах создания интеграционных объединений, расширение и укрепление кооперационных связей в различных сферах предпринимательской деятельности. Исследована сущность корпоративных интеграционных объединений. Сортируются свойства различных форм интеграционного сотрудничества, рассмотрена классификационная система видов интеграции и интеграционных объединений, определены особенности концернов как организационно-экономической формы осуществления корпоративной интеграции.

Ключевые слова: интеграционные объединения, интеграция, стратегия развития, концерн, национальная экономика.

Oleksii Hutsaliuk,Sc.D. (Economics), Associate professor, Head of Management Department
Private Higher Education Institution «International European University»**STUDY OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FORMS
OF CREATING CORPORATE INTEGRATION ASSOCIATIONS**

The deepening of the international division of labor, the growth of dynamism and the scale of integration processes in the context of steadily increasing globalization of market relations and production operations, focused on the gradual creation of a single global economic and information space, are the key modern trends that determine the development of the world economy. The most powerful driving force behind the deployment and significant consequence of implementing these complex processes of change in the social production system is to strengthen the integration orientation of transformations of the corporate sector of the economy, the subjects of which are not only some large transnational conglomerates, but also a wide range of other corporate entities, which are owned by joint-stock companies, regardless of the scope and extent of their economic activity, so the study of the question is relevant today.

The purpose of the study is to substantiate the organizational and economic forms of formation of integration associations. The main tasks of the article are to streamline the properties of various forms of integration cooperation, to consider the classification system of types of integration and integration associations, to identify the features of the concern as an organizational and economic form of implementation of corporate integration.

Thus, a favorable prerequisite for creating and enhancing the competitive advantages associated with the realization of the scale effect, when using the organizational and economic form of the concern, is the predominant extension in this case of the framework of the process of corporate integration in the industries and sectors of the national economy, which uses

technologically complex and large and large-scale production is developed, there is considerable need for rapid updating of the technical base of production of goods and services based on intensive introduction of innovations, etc.

Keywords: *integration associations, integration, development strategy, concern, national economy.*

Постановка проблеми. Поглиблення міжнародного поділу праці, зростання динамічності та збільшення масштабів здійснення інтеграційних процесів в контексті неухильного посилення глобалізації ринкових відносин та виробничих операцій, орієнтованої на поступове створення єдиного загальносвітового економічного та інформаційного простору, являють собою ключові сучасні тенденції, що визначають розвиток світової економіки. Найбільш потужною рушійною силою розгортання та вагомим наслідком здійснення зазначених складних процесів змін в системі суспільного виробництва стає посилення інтеграційної спрямованості трансформацій корпоративного сектору економіки, суб'єктами яких є вже не тільки окремі великі транснаціональні конгломерати, але й широке коло решти корпоративних підприємств (провідне місце серед яких належить акціонерним товариствам) незалежно від сфери здійснення та масштабів прояву їх господарської активності, тому вивчення цього питання є актуальним на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Навіть при встановленні особливостей розбудови та при розгляді механізмів функціонування різних організаційно-економічних форм утворення інтеграційних об'єднань серед науковців відсутньою є узгодженість думок як щодо економічної природи власне феномену корпоративного співробітництва, так і відносно визначення самих передумов інтеграційного розвитку корпоративних підприємств. Так, зокрема, корпоративні інтеграційні об'єднання досить часто розглядаються, по-перше, як певна організаційно-економічна основа для реалізації конкурентної стратегії підтримки усталеності розвитку та диверсифікації діяльності (І. Ансофф [1], Б. Гарретт та П. Дюссож [4], А. Пилипенко [13] та ін.), по-друге, як форма інституціоналізації розподілу та перерозподілу економічної влади через формування механізмів розподіленого корпоративного контролю (В. Боковець [3], Д. Дєдов [7], О. Попов [14] та ін.), по-третє, як спосіб синергетичного розширення ресурсно-виробничих та інноваційних можливостей учасників інтеграційного процесу (П. Готтшалк та Х. Солі-Сетере [5], Ю. Іванов та А. Пилипенко [9], М. Кизим [10] та ін.), по-четверте, як форма поглиблення виробничої спеціалізації та розширення сфери коопераційних відносин (В. Архіпов [2], Г. Козаченко [11], О. Кузьмін [12] та ін.).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-економічних форм утворення інтеграційних об'єднань. Основними завданнями статті є упорядкування властивостей різних форм інтеграційного співробітництва, розгляд класифікаційної системи видів інтеграції та інтеграційних об'єднань, визначення особливостей концернів як організаційно-економічної форми здійснення корпоративної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Для вітчизняних корпорацій актуалізація питань участі в процесах створення інтеграційних об'єднань, розширення та зміцнення коопераційних зв'язків у різних сферах підприємницької діяльності додатково визначається як нагальністю сучасних вимог щодо акумулювання великих обсягів сукупних капітальних ресурсів, збільшення існуючих ресурсно-виробничих можливостей та нарощування інноваційно-інвестиційного потенціалу, так і через необхідність суттєвого зміцнення конкурентних позицій на національних та міжнародних ринках в умовах стрімкого зростання динамічності змін господарського середовища, а також підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг, що виробляються, на основі забезпечення економічної гнучкості та адаптивності, розширення складу та посилення сформованих конкурентних переваг, диверсифікації та обмеження господарських ризиків тощо. З іншого боку, використання наявних у сфері інтеграційного співробітництва значних резервів збільшення ефективності господарювання, а також реалізація відповідних широких можливостей щодо удосконалення організації та управління корпоративними підприємствами у великій мірі визначається економічною обґрунтованістю вибору форм утворення корпоративних інтеграційних об'єднань, раціональністю визначення потенційних партнерів із співробітництва, повнотою урахування розмаїтого комплексу інтересів учасників інтеграційного процесу в структурній побудові та у функційному наповненні системи управління корпоративним об'єднанням тощо.

Водночас навіть при упорядкуванні властивостей різних форм інтеграційного співробітництва у межах спроб побудови відповідної класифікаційної системи видів інтеграції та інтеграційних об'єднань у підходах багатьох авторитетних вітчизняних та зарубіжних дослідників зазначених питань знаходить виявлення достатньо широкий діапазон думок – від упорядкування простого переліку форм утворення об'єднань до спроб створення класифікацій на основі використання надмірно великої кількості характеристик, що враховують надзвичайно широке коло аспектів функціонування інтеграційної структури бізнесу. Однак варто також відзначити, що як за умови свідомого обмеження повноти класифікаційного підходу простим переліком форм інтеграції не може бути у достатній мірі змістовно розглянуто весь складний спектр

характеристик та особливостей різних інтеграційних об'єднань, так і при використанні в цьому контексті надмірно обширної системи класифікаційних ознак неминучим стає штучне згладжування значущих рамок і меж, які визначають релевантні відмінності між різними типами інтеграційних об'єднань, що, в свою чергу, також визначає необхідність додаткового поглиблення наукового обґрунтування шляхів активізації інтеграційних процесів у корпоративному секторі національного господарства.

Отже, виходячи з авторського підходу, а також доповненого в межах цього дослідження через урахування контексту національних особливостей утворення корпоративних інтеграційних об'єднань (КІО), упорядкування широкого кола різних видів корпоративної інтеграції та найбільш поширених форм утворення інтеграційних об'єднань доцільним здається здійснювати шляхом проведення класифікації за основними ознаками, наведеними на рис. 1. Отже, з точки зору автора, наявні розбіжності у підходах, представлених у сучасних дослідженнях сутності та природи походження основних організаційно-економічних форм утворення корпоративних об'єднань, визначаються, насамперед, органічним розмаїттям аспектів здійснення інтеграційного процесу в корпоративній сфері, а також неоднозначністю поставлених при цьому цілей та очікуваних учасниками результатів. Водночас власне вибір організаційно-економічної форми утворення об'єднання (відмінності між варіантами якого визначаються глибиною, тісністю, розмаїттям предметів співробітництва та ін.), з одного боку, являє собою вагомий елемент стратегії корпоративного розвитку, а з іншого – має ґрунтуватися на урахуванні відповідності різних аспектів господарської діяльності учасників інтеграційного процесу.

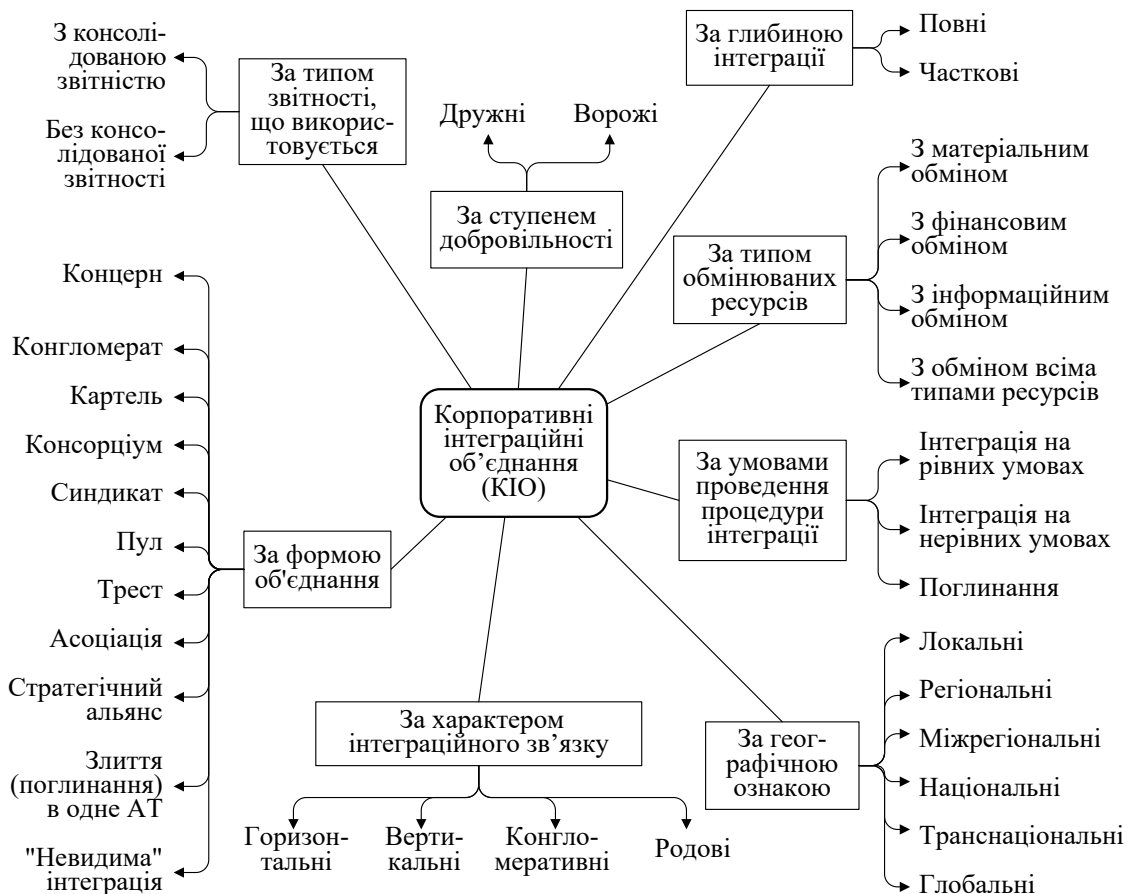

Рис. 1. Класифікаційна система видів інтеграції та інтеграційних об'єднань

Джерело: авторська розробка.

Так, наприклад, Б. Гаррет та П. Дюссож [4, с. 80], з одного боку, в контексті визначення характеру інтеграційного зв'язку у межах виявлення особливостей утворення об'єднань підприємств наполягають на доцільності розгляду горизонтальної інтеграції, насамперед, в аспекті реалізації можливостей виходу учасників даного процесу на нові (географічні) ринки, тобто як певний вид інтернаціоналізації, що є в цьому випадку специфічною стратегією розвитку виробничої діяльності, орієнтованою на освоєння підприємством нових географічних ринків. Проте при цьому ж Б. Гаррет та П. Дюссож [4, с. 30] у розвиток

поглядів М. Портера [13] погоджуються також із характеристикою процесу горизонтальної інтеграції як об'єднання конкурентів, утворення якого створює велику кількість нових господарських проблем завдяки виникненню складних за змістом специфічних відносин співробітництва-суперництва та в значній мірі відрізняється від інших типів інтеграцій, що потребує ретельного вивчення відокремлено від інших різновидів проведення процесів інтеграції.

Отже, вертикальна інтеграція за цим підходом – такий тип розвитку виробничо-господарської діяльності, у межах якого здійснюється цілеспрямоване освоєння корпоративним підприємством певної галузі економічної діяльності (включення окремих «зовнішніх» комерційних операцій з купівлі-продажу ресурсів або готової продукції до системи внутрішніх бізнес-процесів корпорації) шляхом використання спеціальних форм поглиблення співробітництва із відповідними постачальниками або споживачами. Внаслідок реалізації описаної стратегії розвитку, в основі якої знаходиться орієнтація на зближення інтересів корпоративного підприємства із його контрагентами за комерційними зв'язками (постачальниками або споживачами), зміст економічних відносин учасників процесу вертикальної інтеграції змінюється від актів суто господарського наповнення (орієнтація на максимізацію в короткостроковій перспективі локальних фінансових результатів діяльності) на більш широкий контекст підтримки довгострокової стабільності функціонування усього ланцюжка створення нової вартості. Вертикальна інтеграція, якщо вона здійснена не дуже жорстко (тобто орієнтована на узгодження учасниками об'єднання управлінських рішень на стратегічному рівні та не передбачає суттєвого втручання у сферу оперативного управління виробництвом), часто стає альтернативою звичайним договорам на постачання продукції. Отже, в контексті реалізації такого підходу може бути досягнуто збереження переваг «м'якої» кооперації (здійснення звичайних комерційних операцій з купівлі-продажу ресурсів, продукції, послуг) із перевагами й можливостями певної стабілізації умов господарювання в межах функціонування інтеграційної структури бізнесу.

При проведенні корпоративної конгломератної інтеграції, навпаки, відбувається об'єднання господарських товариств, що не пов'язані спільністю видів або галузей економічної діяльності. Зі свого боку, конгломератні інтеграційні об'єднання можуть поділитися на конгломерати з розширенням продуктової лінії (інтеграція передбачає розширення асортименту продукції та послуг, які виробляються для споживачів, що звичайно вже належать до цільових сегментів ринку) на конгломерати з розширенням ринку (інтеграція спрямована на зміцнення конкурентних позицій на суміжних із традиційними або нових сегментах цільового ринку) та чисто конгломератні об'єднання (створення інтеграційної структури, переважно орієнтованої на збільшення економічного потенціалу учасників). Зі свого боку, родові інтеграційні об'єднання, які виокремлюються за класифікаційною ознакою характеру інтеграційного зв'язку, поєднують в єдину структуру підприємства, що виробляють взаємодоповнюючі товари («зв'язана диверсифікація» [4, с. 81]), наприклад, в таких ситуаціях: корпоративне товариство, що виробляє фотоапарати, поглинає виробника фотоплівки; виробник морозива об'єднується з виробником вафельних стаканчиків та ін.

Використання ознаки форми об'єднання потенціалу підприємств, що інтегруються, набуло також достатньо широкого поширення при розгляді науковцями відмінностей між видами інтеграції та інтеграційних об'єднань. Відповідно до оцінки при цьому перспективних можливостей збільшення економічного потенціалу найбільш тісний зв'язок між учасниками корпоративної інтеграції досягається в межах утворення концерну, що розглядається в даному випадку як одна з найбільш довершених та ефективних структур організації суспільного виробництва. Так, наприклад, А. Зарнадзе [8] зазначає, що великі концерни є провідними суб'єктами сучасного світового господарства, що визначають напрямки розвитку техніки і технології, пріоритети розв'язання соціальних та екологічних проблем суспільства, забезпечують головні технологічні прориви і структурні зрушення в економіці.

Головними особливостями концернів як організаційно-економічної форми здійснення корпоративної інтеграції є такі характеристики:

– використання в процесі об'єднання підприємств-учасників надзвичайно жорстких управлінських механізмів інтеграції, що можуть передбачати обов'язкову координацію та неодмінне узгоджене ухвалення рішень за широким колом питань господарської діяльності в стратегічному та оперативному аспектах (переважно такого роду координація та узгодження здійснюються через прямий контроль над рухом фінансових потоків);

– концерн звичайно являє собою об'єднання виробничого характеру; відтак автономні підприємства, що входять до концерну, формально зберігають статус юридичної особи у формі акціонерних компаній або інших господарських товариств, а фактично діяльність таких підприємств переходить під централізований контроль та надалі здійснюється під єдиним господарським керівництвом;

– у межах концерну відбувається централізація фінансово-економічного управління, що знаходить також виявлення в розробці та реалізації спільної науково-технічної політики у межах формування єдиної

стратегії ціноутворення при узгодженому плануванні використання виробничих потужностей та логістичного забезпечення потреб виробництва, виробленні єдиних стандартів проведення кадрової політики тощо;

– організаційно-правова форма концерну в основному передбачає утворення холдингової структури (переважно у вигляді змішаного холдингу), в якій достатньо чітко виділяється головна компанія (звичайно – виробник кінцевого продукту, власник торговельної мережі тощо), що здійснює або прямий корпоративний контроль над діяльністю підлеглих (асоційованих) товариств через механізм участі у капіталі, або відіграє провідну роль у системі економічних відносин з іншими учасниками холдингу через персональне представництво в органах управління (персональна унія), прямий фінансовий контроль (кредитування) тощо.

Проте переважно виробнича орієнтація господарської активності концерну звичайно визначає моногалузевий (у межах однієї галузі або підгалузі економіки) характер поширення його економічної влади на підприємства, як правило, зв'язаних (технологічною, ресурсною, ринковою близькістю) видів економічної діяльності. При цьому тільки в окремих ситуаціях (у тій або тій мірі зумовлених наявністю певних можливостей та прагненнями учасників концерну щодо монополізації ринкових позицій) найбільш великі концерни здатні успішно поширювати власний вплив на певну галузь економіки в цілому.

Висновки. Отже, сприятливою передумовою для створення та зміцнення конкурентних переваг, пов'язаних із реалізацією ефекту масштабу, у процесі використання організаційно-економічної форми концерну стає переважне поширення в цьому випадку рамок процесу корпоративної інтеграції на галузі та сектори національної економіки, у яких використовується технологічно складне та розвинуте велике і масове виробництво, наявними є значні потреби у швидкому оновленні технічної бази випуску товарів і послуг на базі інтенсивного впровадження інновацій тощо.

Література:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 416 с.
2. Архипов В. М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты). Ленинград : Изд-во ленинградского университета, 1984. 135 с.
3. Боковець В. В. Теоретико-методичні засади управління корпораціями : монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 206 с.
4. Гарретт Б., Дюссож П. Стратегические альянсы. Москва : ИНФРА-М, 2002. 332 с.
5. Готтшальк П., Соли-Сетере Х. ИТ-аутсорсинг: построение взаимовыгодного сотрудничества. Москва : Альпина, 2007. 390 с.
6. Гуцалюк О. М., Череватенко В. А. Розвиток міжнародного бізнесу в контексті міжнародного менеджменту. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 6 (87). С. 8–13.
7. Дедов Д. И. Конфликт интересов. Москва : Волтерс Клувер, 2004. 288 с.
8. Зарнадзе А. Исследование системных свойств в экономике как предпосылка преодоления кризиса. URL: http://www.ptpu.ru/issues/1_00/15_1_00.htm.
9. Іванов Ю. Б., Пилипенко А. А. Інтеграційний розвиток суб'єктів господарювання: теоретичне обґрунтування та організація управління : монографія. Харків : ВД Інжек, 2012. 400 с.
10. Кизим М. О., Пилипенко А. А., Ялдин І. В. Управління створенням і розвитком видатної корпорації : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2007. 208 с.
11. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
12. Кузьмін О. Є., Шуляр Р. В. Вертикальна інтеграція підприємств як фактор підвищення ефективності їх діяльності. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник НУ «ЛП»*. 2001. № 386. С. 120–123.
13. Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств: теоретичні основи, механізм управління та моделювання розвитку : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2008. 408 с.
14. Попов О. Є. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління: монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. 390 с.